

Szacherska, Stella Maria

Próba walki o główszczyznę mieszczańską w XV wieku

Notatki Płockie 22/4-92, 31-34

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Próba walki o główszczyzną mieszczańską w XV wieku

W związku z obchodzonym w 1976 roku czterdziestolecie pracy naukowej prof. dr. hab. Aleksandra Gieysztora, członka honorowego Towarzystwa Naukowego Płockiego, przyjaciele, koledzy i uczniowie ofiarowali Mu zbiór studiów z dziejów średniowiecznej kultury, pt. „Cultus et Cognitio”. Ze zbioru tego przedrukujemy przyczynek do dziejów Płocka, dedykowany Jubilatowi przez członka naszego Towarzystwa, Stellę Marię Szacherską.

Historiografia nasza utrwaliła pesymistyczny obraz szczególnej inercji mieszczaństwa wobec prowadzonej od połowy XIV w. walki szlachty o uprzywilejowanie prawne i gospodarcze oraz wynikającą stąd rolę polityczną w państwie. Jakkolwiek własne, odrębne prawo kształtowało świadomość stanową mieszczaństwa, a nagromadzenie środków materialnych oraz sprzyjające wyłonieniu elementów przywódczych wykształcenie, jakiego wymagało wykonywanie zawodu kupieckiego, umożliwiało skuteczną obronę wspólnych interesów, nie podjęto w tym celu żadnych kroków. O duchu kapitulacji świadczą wcześniej zapoczątkowane, mnożące się w XVI w. dezercje jednostek wyróżniających się majątkiem, a niejednokrotnie zdolnościami i wykształceniem, do antagonistycznego stanu szlacheckiego, otwierającego im dostęp do wysokich godności duchownych i świeckich. Z ucieczkami tymi łączyło się całkowite zerwanie więzi ze stanem, w którym wyrosły fortuny tych jednostek, konstrukcja odpowiednio ubarwionych rodowodów, w których wysokie godności miejskie pełnione przez przodków były wstydliwie przemilczane¹.

W próbach wyjaśnienia przyczyn bierności mieszczaństwa wykazywano m. in. na ostre zróżnicowanie społeczne ludności miejskiej powodujące wcześniej czy później konflikty wewnątrzstanowe. Ich nabrzmiewanie sprowadzało uwagę z szerokiej płaszczyzny, na której decydowało się stanowisko mieszczaństwa w państwie, na pionowy układ sił społecznych w mieście. Zróżnicowana była też wprawdzie szlachta, ale wczesne skrytalizowanie postulatów stanowych umożliwiło ofensywę, w której, podobnie jak w działaniach wojennych, wyprzedzenie przeciwnika zadecydowało o zwycięstwie.

W tym powszechnie akceptowanym bilansie dojrzałości politycznej stanów zapisano więc wszystkie aktywa na korzyść szlachty, passywa obciążały mieszczaństwo. Nie brano natomiast pod uwagę zniekształceń spowodowanych przez jednostronne świadectwa źródeł, w któ-

rych osiągnięcia szlachty wyrwały się jak w śpiżu w aktach ustawodawczych, przywilejach monarszych i statutach, bezskuteczne próby podejmowane przez mieszczaństwo przeminęły na ogół bez echa. Pewne widoki ich uchwycenia rokuje jednak korespondencja miejska, niedostatecznie uwzględniana w wydawnictwach źródeł i pomijana do tej pory w badaniach nad świadomością stanową mieszczaństwa i jego postawą wobec zagrożenia przez konsekwentną akcją szlachty. O osiągalnej w tej dziedzinie informacji przekonuje nas opublikowany ostatnio przekaz z 1480 roku. Wymowę jego pogłębia fakt, że nie pochodzi on z jednego z wielkich ośrodków handlowych Korony, które winny pełnić przodującą rolę w walce o postulaty społeczne, a z terenu Mazowsza, którego rzekome zapóźnienie rozwojowe stanowi oddzielny problem, z miasta stołecznego wprawdzie, lecz zaliczanego do średnich w skali krajowej. Jest to list rady miasta Płocka z 12 I 1480 r. do rady miasta Torunia, którą prosi o pouczenie w następującej sprawie.

Szlachcic dokonał w Płocku zabójstwa mieszczanina, człowieka dobrych obyczajów, obywatela płockiego z dziada pradziada². Sprawca został uwięziony przez władze miejskie, lecz na rozkaz księcia uwolniony za rękojmią. Stanąwszy następnie przed sądem, którego list bliżej nie określa³, skazany został na zapłatę główszczyzny w wysokości ustalonej przez prawo chełmińskie. Płock rządzący się tym, wówczas nie skodyfikowanym jeszcze, prawem⁴, w praktyce sądowej stosował zapewne, podobnie jak inne miasta mazowieckie, prawo magdeburskie⁵. Księgi tego prawa, spisane w języku niemieckim i łacińskim⁶, znajdowały się bowiem wyłącznie na ratuszu płockim. Podawały one główszczyzną mieszczańską w wysokości 18 talentów. Rada płocka zwróciła się więc do toruńskiej z prośbą o pisemne pouczenie, ile wynosi główszczyzna w prawie chełmińskim oraz jakiej kwocie w aktualnej monecie obiegowej odpowiada talent.

Pytania te stawiają przed nami problem gówszczyzny mieszczańskiej unormowanej przez prawo miejskie, lecz całkowicie pomijanej przez ustawodawstwo krajowe, jak gdyby zbędnej w stosunkach międzystanowych. „Nie mówią o niej ani statuty Kazimierza Wielkiego, ani późniejsze, ani mazowieckie”⁷. W świetle rozwoju, jaki zdawało się zapowiadać prawo zwyczajowe utrwalone w tak bliskiej Mazowszu tzw. *Księdze Elbląskiej*, a określające gówszczyzną kupców i „gości” równą rycerskiej⁸, pominięcie mieszczan w cenniku ludzkim statutu jest świadectwem ich zepchnięcia z dogodnej pozycji wyjściowej. Statuty mazowieckie ustalały wprawdzie gówszczyzną kmiecią, lecz podział jej na rodzinę zabitego oraz dziedzic⁹, który utracił się roboczą, wskazuje wyraźnie, w czym interesie została ustanowiona. Bolesław IV czersko-warszawski przyznał dziedzicom należną im część gówszczyzny kmiecej nawet w tych przypadkach, gdy kwalifikacja zabójstwa jako popełnionego „z początku”, czyli na skutek rzekomej prowokacji ze strony ofiary, zwalniała sprawcę od opłat na rzecz jej rodziny¹⁰. O mieszczanach natomiast Władysław I płocki i Bolesław IV przypomnieli sobie w 1453 roku jedynie w celu ustalenia gówszczyzny w wysokości 60 grzywien, płatnej przez nich w razie dokonania zabójstwa szlachcica¹¹.

Księgi prawa miejskiego, którymi posługiwano się w miastach polskich w XV w., nie ograniczały się na ogół do podania wymiaru gówszczyzny w talentach. W *Poznańskiej Księdze Prawa Magdeburskiego* z przełomu XIV i XV w. dokonano np. przeliczenia na grosze praskie i grzywny, uzyskując ekwiwalent gówszczyzny mieszczańskiej w kwocie 8½ grzywny¹². Wraz z dewaluacją pieniądza oraz tendencją do podwyższania gówszczyzny szlacheckiej występującą już w drugiej połowie XV w., dysproporcja w ocenie wartości obywateli tego samego państwa pogłębiła się znacznie.

Gorzkie doświadczenia unaoczyli ją mieszczanom płockim. „- - dictante experigencia”, piszą w liście do rady toruńskiej, „nobiles sepius consveverunt parvipendere statum et condicionem hominum civium et per consequens villanorum, de se plura presumentes et valorem precii capitum suorum ultra moderacionem recepturi existimantes - -”. W wypowiedzi tej zwraca uwagę wyraźniejsze eksponowanie lekceważącego stosunku szlachty do mieszczaństwa godzącego w jego godność jako stanu, a jeżeli zagrożenie bezpieczeństwem osobistego mieszczan wobec zaniżonych sankcji karnych za ich zabójstwo. Na szczególne podkreślenie zasługuje też dostrzeżenie podobnego upośledzenia prawnego i społecznego chłopów.

Pouczenie toruńskie nie miało służyć Płoczanom wyłącznie w przedstawionej przez nich sprawie. Zamierzali wykorzystywać je w podobnych przypadkach, gotowi przeciwstawić się stanowczo księciu i jego dygnitarzom w obronie bezpieczeństwa w mieście i miru drogowego na jego terenach¹³. Czy jednak zamierzenia te, sformułowane warunkowo w liście, nie przybierały już w rzeczywistości konkretniej-

szych kształtów? Wiele do myślenia daje bowiem zapowiedź uzupełnienia pisemnych wiadomości przez oddawcę listu oraz zapewnienie o jego całkowitej wiarygodności¹⁴.

Odpowiedź Torunia nie jest znana, z tego bowiem okresu zachowały się z zasobu płockiego archiwum tylko dokumenty. Wstrzymując się od niesprawdzalnych hipotez o treści ustnego poselstwa Płoczan, wypada wątpić, aby, utrzymując z dawną dość bliskie stosunki handlowe z Toruniem, nie orientowali się w całkowicie odmiennej sytuacji politycznej i ekonomicznej obu miast wykluczającej wspólną akcję. Mogli więc liczyć z tej strony na moralne tylko poparcie.

Interesujący i charakterystyczny jest skład rady płockiej¹⁵ — autorów listu. Na ośmiu rajców dwóch wywodziło się bowiem z osiadłej w mieście drobnej szlachty: Grzegorz, dziedziczny wójt bielski, podpisek płocki, rajca i kilkakrotnie burmistrz (po raz pierwszy w 1478/1479 r.)¹⁶ oraz Stanisław Sieklucki zw. Wit¹⁷, obydwaj eksporterzy zbożowi, bywający w Toruniu i w Gdańsku. Poza nimi wyróżniali się w radzie płockiej dwaj przedstawiciele najzamożniejszych rzemiosł: Zygmunt mydelnik, wyrabiający też saletrę do dział książęcych, w 1466 r. wójt¹⁸, oraz Filip postrzygacz, członek bractwa literatów¹⁹. Tym czterem, zwłaszcza jednak odznaczającemu się energią i przedsiębiorczością Grzegorzowi, chcielibyśmy przypisać decydującą rolę w rozbudzeniu woli walki o prawa mieszczaństwa.

Pochodzenie Grzegorza i Stanisława Wita nie stanowiło w tym przeszkody; coraz wyraźniej bowiem ujawniał się stosunek szlachty wiejskiej do szlachty-mieszczan. Dał mu wyraz pleban zakroczymski, który powiedział do osiadłego w mieście szlachcica: „Quem te fecis aut de tua nobilitate presumis? iam resides in civitate, ita- quiste dando pro te octo sexagenas, quis te interimet, solvit te”²⁰. Ta publiczna wypowiedź z 1507 roku, świadectwo zrównania gówszczyzny mieszczańskiej z chłopską, odzwierciedla zarazem narastającą od wielu lat, a upowszechnioną opinię. Stanowisko zajęte przez Grzegorza i Stanisława Wita wynikało więc ze zrozumięcia wspólnoty ich interesów z ogółem mieszczaństwa.

Motywy ekonomiczne zadecydowały jednak wkrótce o zahamowaniu zamierzeń rady płockiej. Zarejestrowane w liście z 1480 r. kroki podjęto w przeddzień wzmózonej akcji Torunia o utrzymanie prawa składu. Godziło ono, m. in. w mazowiecki eksport zbożowy, w którym zaangażowani byli zarówno książęta, jak i duchowieństwo, szlachta i mieszczaństwo. Przędowało w nim Mazowsze zachodnie, a wśród kupiectwa płockiego wyróżniali się aktywnością Grzegorz, Stanisław Wit oraz rajcy: Jan Kłonica i Jan Witowic²¹. Nie było już odtąd mowy o „mężnym przeciwstawianiu się” księciu, gdyż interwencja jego okazała się pożądana i pomocna w zabiegach o swobodę transportu wianego²². Osiągnięcia w tej dziedzinie były jed-

nak zawsze od nowa podważane przez Toruń. Inkorporacja księstwa płockiego do Korony w 1495 r., zastrzeżona w pierwszej ćwierci XVI w. walka przeciwko składowi toruńskiemu, w której Płock wysunął się na czoło zainteresowanych miast polskich²³, przestąpiły podstawowy problem „status et condicionis hominum civium” zarysowany w liście.

Jak tanie stało się życie mieszczanina wobec braku gwarancji prawnych i ekonomicznych, uanochniło tymczasem Płoczanom dokonane w 1515 r. w ich mieście, na rozkaz burgrabiego płockiego Andrzeja Dłużniewskiego, zabójstwo kupca warszawskiego Mikołaja Baryczki. Burgrabia, drobny szlachcic z Karwosiek w pow. płockim, zajął w długoletnim procesie między Baryczką a rajcą płockim Stanisławem Nowakiem i z kolei jego poręczycielami, zapewne nie bezinteresownie, stanowisko po stronie Nowaka. W chwili słusznego zwycięstwa Baryczki wystarczył dla jego zabójstwa pretekst, że kiwał głową na rozprawie, co burgrabia, uczestniczący w niej z ramienia starosty płockiego, płockiego, uznał za brak szacunku. Nasłani przez niego grodzanie zabili Baryczkę z okrzykiem: „Nie będziesz więcej kiwał głową naszemu panu”²⁴. Za popełnioną na jego rozkaz zbrodnię burgrabia nie poniósł zapewne żadnych konsekwencji. W 1519 r. uzyskał nawet konsens na wykup bogatego 10-włókowego wójtostwa w sąsiadującej z Płockiem wsi królewskiej Biała²⁵.

W świadomości mieszczan płockich czyn jego wpisał się już jednak do rejestru nadużyć starostów i ich urzędników, które przybrały szczególnie jaskrawą formę za rządów starosty Mikołaja Niszczycykiego. Z początkiem lat dwudziestych XVI w. wszystkie wysiłki władz płockich skoncentrowały się na wytrwałej walce przeciwko tym nadużyciom, zakończonej w 1525 roku ostatecznym wyrokiem komisarzy królewskich, w pełni uwzględniającym skargi mieszczan²⁶.

W czasie stopniowego podwyższania głów-szczyzny szlacheckiej począwszy od 1493 r., głów-szczyzna mieszczańska pozostała „de facto” nieunormowana. Zatriumfował partykularyzm miast a w jego ramach warstw rządzących, u schyłku XVI w. rajcy i ławnicy Krakowa, Poznania, Warszawy i Lwowa zapewnił sobie bowiem głów-szczyznę równą szlacheckiej, Toruń i Gdańsk uzyskał ją następnie dla wszystkich swoich obywateli²⁷.

Na tle tych partykularnych akcji uwydatnia się szczególnie znaczenie listu płockiego z 1480 r., którego autorzy, swoim szerokim spojrzeniem na sprawę całego mieszczaństwa ogarniającym również problem chłopski, zepewnili sobie trwałe miejsce w dziejach rozwoju świadomej myśli mieszczańskiej w Polsce. Dopiero w trzysta lat później „czarna procesja” wywalczyła mieszczaństwu pełne prawa obywatelskie. Autorów listu z 1480 r. chcielibyśmy zaliczyć do jej prekursorów.

PRZYPISY

¹ Późnym, lecz szczególnie charakterystycznym przykładem jest genealogia Baryczków, podstawa aktu ich indygenatu z 1658 r. (*Metryka Koronna* 206 (dalej: MK), k. 462—467).

² „— — quidem nobilis quendam hominem civem bene conservatum, qui uit civis ex patre, matre, avo etc. occidit” (*Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, dalej: *Zbiór ...*, I, wyd. S. M. Szacherska, Warszawa 1975, nr 209).

³ Według uchwały powziętej na zjeździe w Łąkoszynie w 1424 lub 1426 r., szlachcic, który popełnił gwałty w mieście, miał być tam sądzony (*Starodawne Prawa Polskiego Pomniki* (dalej: SPPP), I, wyd. Z. Helcel, Kraków 1856, s. 293, par. X).

⁴ S. Kutrzeba, *Historia źródeł dawnego prawa polskiego*, t. II, Lwów—Warszawa—Kraków b. r. w., s. 221—224.

⁵ M. Sędek, *Czy uprawnienia majątkowe kobiet w Starej Warszawie odpowiadały zasadom prawa chełmińskiego*, (w:) *Warszawa średniowieczna*, „Studia Warszawskie”, XIII, z. 1, s. 138.

⁶ Jedna z ksiąg wzmiankowanych w liście „w języku niemieckim dawnym, w okładkach drewnianych, skórą powleczonej znajdowała się jeszcze w 1843 r. wśród ksiąg przekazanych przez ówczesny magistrat płocki do Gubernialnego Archiwum Akt Dawnych (*Zbiór...*, s. XIV n., zwłaszcza przyp. 39).

⁷ S. Kutrzeba, *Męzobójstwo w prawie polskim XIV i XV w.*, Kraków 1907, s. 64.

⁸ *Najstarszy zwód prawa polskiego*, wyd. J. Matuzewski, Warszawa 1959, art. XV. Spośród obfitej literatury zagadnienia, zwłaszcza S. Russocki (*Kilka uwag o tzw. rittermeszig man Księgi Eiblskiej*, *Przegl. Hist.*, XLVIII: 1957, s. 769—770) zwrócił uwagę na podobne postanowienia przywileju biskupa Piotra dla m. Płocka z 1237 r. (*Zbiór...*, nr 9).

⁹ Statut Siemowita IV księcia płockiego z 10 VII 1421 ustalał głów-szczyznę 3 kop. gr. dzieloną po połowie (SPPP, I, s. 279, par. II). Odmienne zasady podziału wprowadzał statut Janusza I księcia czerńskiego z 22 VII 1422 (*Iura Masoviae*, wyd. J. Sawicki, I, Warszawa 1972, nr 66, par. VII).

¹⁰ *Ibid.*, nr 100, par. XI, z 26 II 1453.

¹¹ *Ibid.*, nr 101, par. II.

¹² *Poznańska Księga Prawa Magdeburgskiego i Miśnieńskiego*, wyd. W. Maisel, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964, s. 49, par. 106.

¹³ „— — ut saltem per vos sic assecurati, eciam serenissimo principi domino nostro et ceteris dominis, si et in quantum opus fuerit, in huiusmodi factis viriliter opponere possemus et viam nostram defendere —” (*Zbiór ...*, nr 209). O podwyższonej karach za czyny naruszające mir drogowy — zob. S. Kutrzeba, *op. cit.*, s. 41.

¹⁴ „Alia, que lator prencium ex parte nostra peroraverit, in hys vestre famositates fidei creditivam adhibere dignentur” (*Zbiór...*, nr 209).

¹⁵ Skład rady płockiej w 1480 r. możemy zrekonstruować na podstawie danych z 1471, 1478 i 1483 r. (*Zbiór...*, nr 191, 207, 223), mimo pozorów elekcji, godność rajcy stała się już bowiem dożywotnia.

¹⁶ Grzegorz s. Stanisława, który w 1417 r. nabył wraz z bratem Pawłem wójtostwo w m. Bielsku, występuje jako rajca w 1471 r., równocześnie podpisuje płocki 1478—1481, burmistrz 1478/79, 1481(?), 1485/86, 1487/89, 1493/94, wójt 1495/96. Udzielając szlachcie z. płockiej wysokich kredytów pod zastaw dóbr (1482 r. — 215 fl. węg. i 46 kop. gr; 1485 r. — 520 kop. gr), uzyskał w 1485 r. drogą przypadku Golejewa w ówczesnym pow. bielskim. Pisał się odtąd „z Golejewa”. † 1510 (MK 5, k. 34 n., 82 v; 8, k. 190 v).

Zbiór..., indeks, s. 394 *Księga skarbowa Janusza II księcia mazowieckiego z lat 1477—1490*, wyd. J. Senkowski, Kwart. HKM, VII: 1959, z dodatk., nr 16, 456, 498, 930. „Acta scabinorum — — civitatis Plocensis 1489—1517”, dalej: Płock 1, k. 3 v, 7 nn, 13 n).

¹⁷ Stanisław z Siekluk p. Płońskiem zw. Wit, rajca płocki, wójt 1481(?), 1409/91, † 1504 (Zbiór..., indeks, s. 397; Płock 1, 3 v nn., 46—49).

¹⁸ Zygmunt mydelnik występuje jako rajca płocki 1460—1483, wójt 1466, † przed 1488 (Zbiór... ,indeks, s. 395).

¹⁹ Filip postrzygacz, ławnik płocki 1471, rajca, † 1494. Zapisał po 1 włóce bractwu literatów i cechowi tkackiemu, 1¹/₂, włóki miastu (Zbiór..., indeks, s. 393—394).

²⁰ „Za kogo się podajesz lub co wyobrażasz sobie z powodu twojego szlachectwa? Zamieszkałeś już w mieście, więc kto siebie zabije, dawszys 8 kop gr, zapłacił z ciebie”. *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum III/1*, wyd. B. Ulanowski. Mon. Medii Aevi Hist., XVIII, Kraków 1908, s. 116, nr 254.

²¹ Zbiór..., nr 218, 231, 232. *Księga skarbowa...*, nr 1149; Płock 1, k. 90 v, 111 v.

²² Interwencja książąt mazowieckich z 8 VIII 1482

(Zbiór..., nr 217). Zob. też M. Biskup, *Z problematyki handlu polsko-gdańskiego drugiej połowy XV wieku*, Przegł. Hist., XVI: 1954, s. 391 nn.

²³ H. Oesterreich, *Die Handelsbeziehungen der Stadt Thorn zu Polen*, „Zeitschr. d. Westpreussischen Geschichtsvereins”, XXXIII: 1894, s. 59 nn.; S. M. Szacherska, *Złoty wiek miasta 1495—1580*, (w:) *Dzieje Płocka*, Płock 1973, s. 125.

²⁴ S. M. Szacherska, *Zywoł kupca. Uzupełnienia do genealogii Baryczków*, (w:) *Warszawa XVI—XVII w. Studia Warszawskie*, XX, z. 2 (w druku).

²⁵ MK 33, k. 537.

²⁶ S. M. Szacherska, *Złoty wiek...*, s. 113—114.

²⁷ Konstytucja piotrkowska z 1493 roku ustaliła głów szczyzną szlachecką w wysokości 120 grzywien, przyjętą już w 1472 r. dla Wielkopolski (S. Kutrzeba, op. cit., s. 54 n). W 1588 r. głów szczyzna szlachecka wynosiła 240 grzywien, a w zależności od okoliczności zabójstwa nawet 480 grzywien. Głów szczyzna chłop ska, z której tylko połowa przysługiwała rodzinie, podniesiona została dopiero w 1581 r. d 030 grzywien. Stosowano ją również dla ogółu mieszczan (*Historia państwa i prawa Polski*, t. 2, pod red. J. Bardacha, wyd. 3, Warszawa 1968, s. 342).

Komunikat Komisji Wydawniczej

Towarzystwa Naukowego Płockiego

W październiku 1977 roku

ukazała się praca

JAKUBA CHOJNACKIEGO

pt

PETROCHEMIA A ROZWÓJ PŁOCKA

Wydanie drugie — zmienione i uzupełnione. Książka zawiera 63 ilustracje czarno-białe i 12 kolorowych, streszczenia i podpisy pod zdjęciami w językach: rosyjskim, angielskim i niemieckim. Nakład 6.000 egzemplarzy. Cena 150,— zł